

Misak-ı Millî'nin 1. Maddesi Üstüne

Birlikim'in 2. sayısında, Kurtuluş Savaşı sorununa değinmiştik. Bundan sonra, çeşitli nedenlerle, bu konuya yeniden eğilemedik. Bunun bir nedeni, Kurtuluş Savaşı'nın yanlış değerlendirilmesi üzerine kurulmuş teorilerin, Sosyalist hareketimiz üzerindeki etkilerinin hafiflemesiydi.

Sözkonusu sayıda yayımladığımız yazılardan biri Talât Paşa'nın, Kurtuluş Savaşı sırasında, Almanya'da bir İngiliz casusuyla yaptığı konuşmaydı. Bu konuşma, Talât Paşa'nın Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa ile bağlantısı olduğunu gösteriyordu; biz de, böyle bir bağlantının gerçekten varolduğunu tahmin ettiğimizi belirtmiştik. Bu yakınlarda, İlhan Tekeli ile Selim İkkin buldukları ve *Milliyet* gazetesinde yorumlanarak yayımladıkları mektuplar, bağlantının gerçekliğini ortaya koydu.

Bu sayımızda, Mete Tunçay'ın kaleminden, Kurtuluş Savaşı ile ilgili yeni bir belge yayımlıyoruz. Konu, «Misak-ı Millî» sınırlarında, günün politikası gereği yapılan bazı değişiklikler. İlk düşünülen sınırlar Kerkük'ü de kapsarken, sonradan bu tasarıdan vazgeçiliyor. Bizce bu, sadece, dönemle ilgili nesnel bir bilgidir. Ancak, son günlerde, soven-saldırgan tutumlarıyla Türkiye'nin bütün komşularıyla arasını bozma azminde görünen Faşistler de, Kerkük'ün Türklüğü konusunda sloganlar haykırmaya başladılar. Biz bu nesnel belgeyi yayımlarken, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Kerkük konusundaki son kararlarının olumlu ve gerçekçi olduğu görüşündeyiz.

1976 Nisan ayında, Siyasî İlimler Türk Derneği'nce düzenlenen «Türk Parlamentoculuğunun İlk Yüzyılı» simpozyumuna «T.B.M.M. ve Hatay Sorunu» diye bir bildiri hazırlarken ilk kez Misak-ı Millî hakkında düşünmek gereğini duydum.

Kurtuluş Savaşımızda büyük bir önem taşıyan bu belgeyle ilgili olarak, son Osmanlı Meclis-i Meb'usarı'nca (28 Ocak 1920'de) kabul edilmiş ve sonradan T.B.M.M.'nce onaylanmış olduğunu bütün tarih kitaplarında okuyabilirsiniz.

Bu yazımda, asıl, Misak-ı Millî'nin birinci maddesinin içeriği üstünde durmak istiyorum. Fakat, önce metin üstünde anlaşmamız gerekir.

Birçok kitaplara göre (örneğin, S. Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya*, cilt III, s. 18/dn.), Misak-ı Millî'nin birinci maddesi (aynen) şöyledir: «Devlet-i Osmaniye'nin münhasıran Arap

ekseriyetiyle meskûn olup 30 Teşrinievvel 1918 tarihli mütarekenin hin-i akdinde muhasım ordularının işgali altında kalan aksamının mukadderatı, ahalinin serbestçe beyan edecekleri ârâya tevfiқан ta'yin edilmek lâzım geleceğinden; mezkûr hatt-ı mütareke dahilinde (x) dinen, irken ve aslen (xx) müttehit, yekdiğerlerine karşı hürmet-i mütekabile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhun ve hukuku irkiye ve içtimaiyeleriyle (xxx) muhihiyelerine tamamiyle riayetkâr Osmanlı-İslâm ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın heyet-i mecmuası hakikaten veya hükmen hiç bir sebeple tefrik kabul etmez bir küldür.»

Bu metin, örnek verdiğimiz kitapta gösterildiği gibi, Tarih Tetkik Cemiyeti'nin 1931 yılında liseler için hazırladığı *Tarih* kitabının 4'üncü cildinden alınmıştır (s. 45-46/dn.). *Tarih* 4'ten kopya edilen metinleri, bu kitaba atıf yapmasalar da, (xxx) işaretli yerde «şerait-i» kelimesinin bulunmayışından kolayca tanıyabilirsiniz. Ama, bu kelimenin eksik olmadığı metinler de vardır (örneğin, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, 1974³, s. 13). Bunlarda, yukarıda aktarılan metinle hiç bir fark bulunmamaktadır.

Metnin doğrusunu ise, merhum Faik Reşit Unat'ın bir yazısında görebilirsiniz: «Misak-ı Millî (Ahd-ı Millî Beyannamesi)», *Aylık Ansiklopedi*, 1944, No. 3, s. 92-93. Unat'la benim okuyuşum arasında küçük bir fark var: o (xx) işaretli yeri «irken ve emelen» diye aktarıyor, ben «örfen ve emelen» diye okuyorum. (Eski yazı bilenler, bunun bir nokta farkı olduğunu anlayacaklardır.) Önemli olan, Unat'ın verdiği gerçek metnin (x) işaretli yer için «mezkûr hatt-ı mütareke dahil ve haricinde» demesidir ki, sonradan bunun yalnız «dahilinde» biçimine sokulmasının, **zuhul değil, kasit eserî** olduğu düşünülebilir.

Merhum Unat, Misak-ı Millî'nin, Osmanlı Meclis-i Meb'usarı'nın gizli bir toplantısında kabul edildiğini yazmaktadır. Buradaki «gizli toplantı» sözünü, «celse-i hafî» diye anlamamak gerekir; çünkü o gün Osmanlı Meclis-i Meb'usarı hafî ya da alenî, herhangi bir toplantı yapmamıştır. Demek ki, gayriresmî bir toplantı sözkonusudur. Misak-ı Millî'nin bu tarihten 20 gün sonra Meclis-i Meb'usarı'nda açıklanışını, tutanaklardan şöyle izleyebilirsiniz:

MECLİS-İ MEB'USAN ZABIT CERİDESİ

11. İnikat, 17 Şubat 1336 Salı
s. 114-115.

İkinci celse

Saat 3 Dakika 30

(Reis: Birinci Reis Vekili Aydın Mebusu Hüseyin Kâzım Beyefendi)

Siyasiyat

Ahd-i Millî Beyannamesi

Reis — Edirne Mebusu Şeref Bey'in bir takiri var, okuyorum:

Meclis-i Meb'usan Riyaseti Celllesine

Ahd-i Millî'nin parlamentolara ve umum matbuata tebliğ edilmesini ve tercihan müzakeresini teklif eylerim. 18 (!) Şubat 336

Edirne Mebusu Şeref

Reis — Bu teklifi kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın: kabul edilmiştir. O halde arize-i cevabiye müzakeresini tehir ediyoruz efendim.

Mustafa Arif Bey (Kırk Killise) — Takrirdeki müzakereden maksat nedir efendim? «Ahd-i Millî»nin matbuata tebliği teklif ediliyor, Heyet-i Muhtereme de kabul ediyor. Şu halde divan-ı riyaset tebliğ eder. Müzakereye hacet yoktur efendim.

Reis — Zapta geçmek için herhalde okuması lâzım gelir. Bu beyanname bütün Millet Meclisi namına bir takım beyanat ve tezahürattır. Bunu okumamak nasıl olur? Müzakere etmeyeceğiz, yalnız okuyacağız efendim. (Okunsun sedaları)

Ziya Bey (Erzurum) — Reis beyefendi, elsi-ne-i ecnebiyeye tercümelere de yapıldı mı efendim?

Reis — Evet yapıldı efendim.

Şeref bey (Edirne) — Muhterem arkadaşlarım, devair-i intihabiyeden müntehiplerimiz bizi gönderdiği zaman hepimizin düş-i tahammül ve hamiyetine bir yük yükletti. Altı asırdır, makam-ı satvetinde seyfi sarim-i adaletine dayanarak kaimen duran bu mina-i saltanatı, etrafında bütün efrad-ı ümmeti ve tarihi ve dini ve her vecihle mahfuz kalan hukuku ile beraber, şuraya gelen ve milletin zübde-i irfan ve kemalâtı olan rüfeka-i muhteremenin bütün vicdan ve imanı ile müdafaa etmesini teklif eyledi ve siz de kabul ettiniz ve öyle geldiniz. İşte buraya geldiğiniz gün hepimizin hararetle çarpan tekmil yüreklerinde, dimağlarında bir fikir hasıl oldu. İçimizden herhangi bir hamiyetli arkadaşımız sulh deyince bütün yüreklerden kopan seda, hepsini bir yere topladı ve nihayet bütün vicdanlar hep bir yere geldi. Ortaya şu peyman-ı müebbed-i millî çıktı, bu bir misak-ı millîdir ki, altı asrın şihabe-i mevcudiyetini sırtında taşıyan tarihimizin vekayi-i hiyresine şimdi Meclis-i Millî öyle bir azim ve iradete bunu kaydederken mâzisinin metin, parlak günleri kadar istikbalin de İnşaaen milletimiz için ümit ettiğimiz ve devletimiz için beklediğimiz en parlak günlerini ihzar etmiş olacağız (inşallah sedaları). Efendiler, biz Türkler ve Müslümanlar esasen «demokrat» bir milletiz. Hiç bir vakit yükselip aşağıda kalmış bir tabakayı çiğnemek katiyen

bir Türk'ün aklından geçmemiştir. Şu halde nasıl ki, bizim inandığımız, iman ettiğimiz din, bir mihrap arkasında, bir imamın arkasına düşerek, bir muktedabihin ardına geçerek bizi böyle bünyanı mersus gibi toplarsa işte orada, bütün âlem-i İslâm'da, bütün Müslümanlar'da ve bütün Türkler'de cârî olan bu, aynı müsavattır. Bu kadar müsavat ve adaletle riayetkâr olan ve böyle en derin hislerle daima yanyana ve birlikte yürümeye azmetmiş bir ümmet ve millet şu son günlerde ezilen hukukunun tebahını, emin olunuz efendiler, ne Allah ve ne de insaniyet terviç eder. Biz hiç bir şey istemiyoruz; ancak hakk-ı sarhimizi istiyoruz. En tabii, en bedihi hakkımız olan yaşamak hakkının bizden nez edilmesini Cenabı Hak takdir etmemiştir. Onun için peyman-ı milliyi şimdi okuyacağım ve bunun bütün muzdarip beşeriyete bir yövm-i huzur vermek için bu cıdal-i mühimmi meydana getiren ve nihayet galiplerin neticede insanları çiğnemek ve esir yaşatmak istemediklerini ilân eden bütün Avrupa düvel-i mütemeddinesi parlamentolarına tebliğini teklif ediyorum (Bravo sedaları, alkışlar).

«AHD-İ MİLLÎ» BEYANNAMESİ SURETİ

«Osmanlı Meclis-i Meb'usan âzâları istiklâl-i milletin, haklı ve devamlı bir sulhe nailiyet için ihtiyar edebileceği fedakârlığın hadd-i azamisini mutazammın olan esasat-ı âtiyeye tamimi-i riayetle mümkünitemin olduğunu ve esasat-ı mezkûre haricinde payidar bir Osmanlı saltanat ve cemiyetinin devam-ı vücudu gayr-i mümkün bulunduğunu kabul ve tasdik eylemişlerdir:

Birinci madde — Devlet-i Osmaniye'nin münhasıran Arap ekseriyetiyle meskûn olup 30 Teşrinievvel 1918 tarihli mütarekenin hin-i akdinde muhasım orduların işgali altında kalan aksamının mukadderatı ahalsinin serbestçe beyan edecekleri ârâyâ tevfiқан tayin edilmek lâzım geleceğinden, mezkûr hatt-ı mütareke dahil ve haricinde dinen örfen, emelen müttehit ve yekdiğerlerine karşı hürmet-i mütekabile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhun ve hukuk-u irkiye ve içtimaiyeleriyle şerait-i muhihiyelerine tamamiyle riayetkâr Osmanlı-İslâm ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın heyet-i mecmuası hakikaten veya hükmen hiç bir sebeple tefrik kabul etmez bir küldür. (Alkışlar)

İkinci madde — Ahalsi ilk serbest kaldıkları zamanda ârâ-i âmmeleriyle anavatana iltihak etmiş olan elviye-i selâse için leddelicap tekrar serbestçe ârâ-i âmmeye müracaat edilmesini kabul ederiz.

Üçüncü madde — Trakya sulhüne talik edilen garbi Trakya vaziyet-i hukukiyesinin tesbiti de sekemesinin kemâl-i hürriyetle beyan edecekleri ârâyâ tebaen vaki olmalıdır. (Bravo sedaları)

Dördüncü madde — Makarr-ı hilâfet-i İslâmiye ve payitaht-ı saltanat-ı seniye ve merkez-i hükümet-i Osmaniye olan İstanbul şehriyle Mar-mara denizinin emniyeti her türlü halelden marmara olmalıdır. Bu esas mahfuz kalmak şartıyla

Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının ticaret ve münakalat-ı âleme küşadı hakkında bizimle sair bilumum âlakadar devletlerin müttefikane verecekleri karar muteberdir. (Alkışlar)

Beşinci madde — Düvel-i İtilâfiye ile muahızları ve bazı müşarikleri arasında takarrür eden esasat-ı ahdiye dairesinde ekalliyetler hukuku — memalik-i müteaviredeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan istifade etmeleri ümniyesiyle — tarafımızdan teyit ve temin edilecektir.

Altıncı madde — Millî ve iktisadî inkişafımız daire-i imkânâ girmek ve daha asrî bir idare-i muntazama şeklinde tedvir-i umura muvafık olabilmek için her devlet gibi bizim de temin-i esbab-ı inkişafımızda istiklâl ve serbesti-i tamme mazhar olmamız üssülesas-ı hayat ve bekamızdır. (Şiddetle alkışlar)

Bu sebeple, siyasi, adlî ve sair inkişafımıza manî kuyuda muhalifiz. (Devamlı ve sürekli alkışlar)

Tahakkuk edecek düyunatımızın şerait-i tesviyesi de bu esasata mugayir olmayacaktır.»

28 Kânunusani 1336

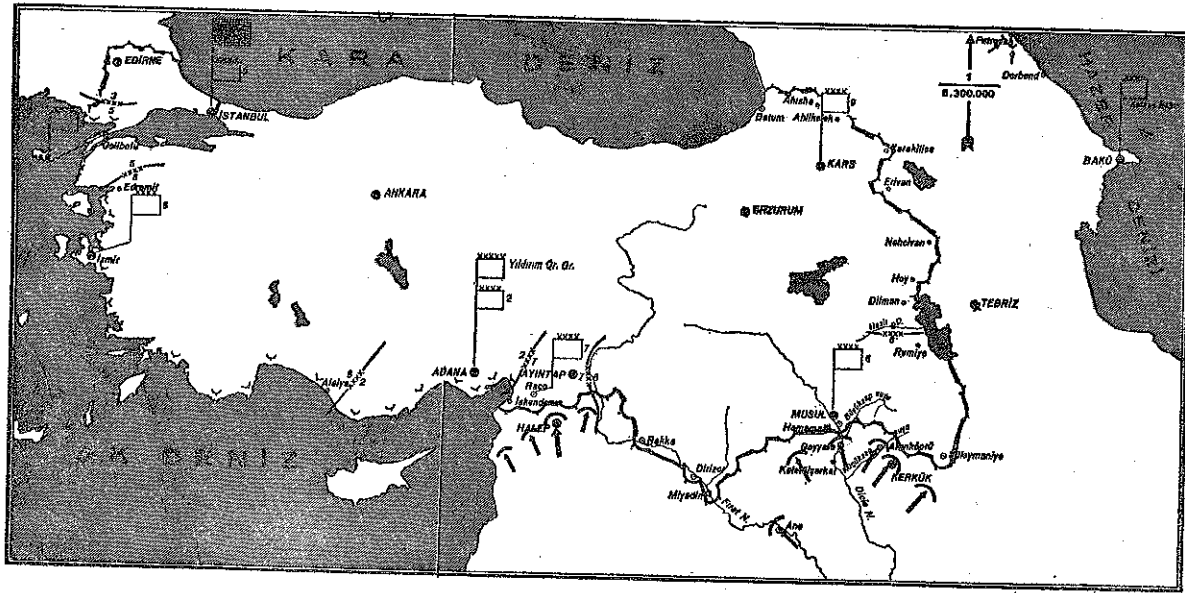
Efendiler,

1919-38, MEB 1973², s. 12'de ileri sürüldüğü gibi, 18 Haziran değil, 18 Temmuz 1920 tarihli gizli bir toplantısında benimsenmiş ve milletvekilleri bu belge üstüne and içmişlerdir. Nitekim, o tarihli tutanakları incellerseniz, kısa bir ilk celsede «harcırah ve sair mesele ait» olmak üzere bir hafî celse kararı verilerek, dinleyicilerin çıkartıldığını, ikinci celsenin kapalı geçtiğini saptayabilirsiniz. Fakat, bundan on hafta önce, daha 9 Mayıs 1920'de de, Meclis'te İcra Vekilleri Heyeti'nin programını okuyan Dr. Rıza Nur'un «Hedefimiz Ahd ü Misak-ı Millî'ye göre istiklâldir» dediğini bulabilirsiniz.

**

Gerçek metinde, silâh bırakışma çizgisinin içinde ve dışında kaydı olunca, bu çizginin saptanması çok önemli değildir. Yine de, kendi kaynaklarımıza göre, bunun nasıl bir şey olduğunu, Harb Tarihi Dairesi'nin yayımlamakta olduğu **Türk İstiklâl Harbi Tarihi**'nin ilk cildini meydana getiren **Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı** adlı kitaptaki bir haritadan izleyebilirsiniz.

Buradan, İskenderun - Miyadin - Musul'un

28 Kânunusani 1336 tarihinde bütün Türk ve Osmanlı tebayı teşkil eden efrad-ı milletin intihap ile buraya gönderdiği ve bütün muhabbetleriyle, bütün namus-u devlet ve millet ve dini müdafaa ve muhafaza için ittihat ve ittifak eden umum arkadaşların burada gösterdikleri azim ve imanı tevfiyat-ı ilâhiye, daima kabul edecek ve daima daima muvaffak edecektir. (Sürekli alkışlar)

Reis — Bunu kabul ediyor musunuz efendim? (Umumen ve müttefikane kabul sedaları) O halde icap eden mehafile tebliğ edeceğiz efendim.

Unat'a göre, Misak-ı Millî, T.B.M.M.'nin (Sar-Gönlübol, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası

bizde kaldığı, Antakya'nın elimizde olmadığı, Kerkük'ün ise düşmanda bulunduğu anlaşılıyor.

Aslında, Mondros Silâh Bırakışması herhangi bir çizgi getirmemektedir. Bu anlaşmanın güney topraklarımıza ilişkin 16. maddesi şöyledir:

«Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta bulunan muhafız kıtaat en yakın İtilâf kumandanına teslim olunacaktır. Ve Kilikya'daki kuvvetlerin intizamı muhafaza için muktezi miktarından maadası 5. maddedeki şeraite tevfiqane takarrür ettirilecek vechile geri çekilecektir.»

«Kilikya» ve «Suriye»den ne anlaşılacağı kesinlikle belli değildir. Savaşın sonunda birkaç gün Yıldırım Orduları Grubu'na komuta eden Mus-

tafa Kemal Paşa, «Kilikya»nın açıklanmasını Harbiye Nezaretinden istemiş, «Suriye» içinse, 2. ve 7. Ordulara gönderdiği 2 Kasım 1918 tarihli grup emrinde şu yorumu yapmıştır:

«(1) Suriye hududu, Suriye vilâyetinin şimal hududu telâkki edilmelidir. Bu hudut, Lâzkiye şimalinden Hanşeyhun cenubundan geçerek şarka doğru imtidat eder.»

«Suriye»yi, Halep vilâyetini dışarıda bırakacak biçimde ve yalnız Şam vilâyeti diye anlayan bu emrin 2. maddesi de ilginçtir:

«(2) İskenderun - Antakya - Cebelseman - Katma - Kilis havalisinin Türkler'le meskûn olduğu ve Halep ahalisinin 3/4'ünün Arapça tekellüm eder Türk olduğu her vesile ile hatırdâ tutulmalı ve her davada bu esas ittihaz edilmelidir.»

(Dört kelimenin altını ben çizdim.)

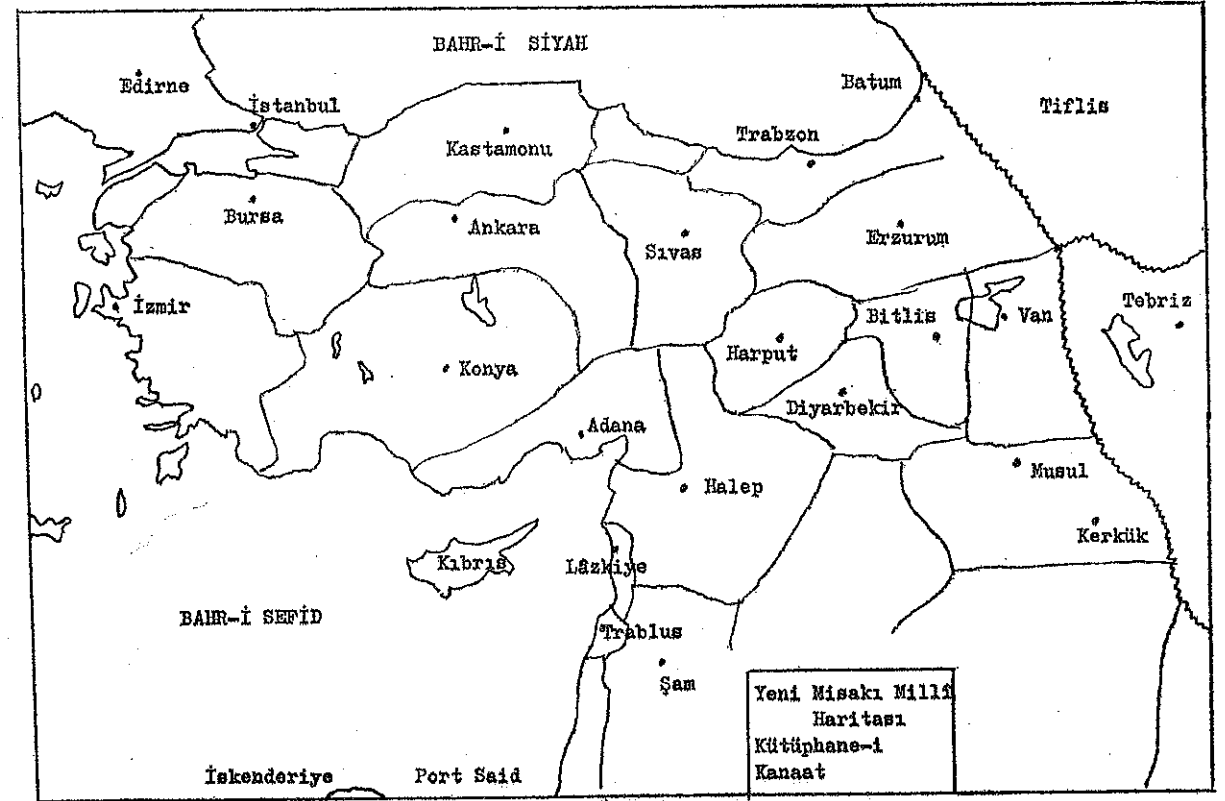
**

Üstünde durulmak gereken bir nokta da, Mi-

karşı ayaklanmış olan Arap kuvvetleri de mi, bu kavramın kapsamına girer? Bu ikinci yorumdan kaçınılmak istendiği bellidir. Nitekim, Mondros Mütarekesi'nin yukarıda aktarılan 16. maddesi için ilk İngiliz önerisi, «Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Kilikya, Mezopotamya'da bulunan garnizonların en yakın İtilâf kumandanına veya Arap mümessiline teslimini» öngörürken, Osmanlı delegeleri, Araplarla karşı karşıya gelmemek için, bu hükmün değiştirilmesinde diretmişlerdir.

**

Hatay sorunu üstüne hazırladığım bildiriye, «Misak-ı Millî'den öyle söz ediliyor ki, nerede var insan bunu bir harita sanacak» demişim. Gerçekten de, Millî Kütüphane'nin Haritalar Bölümünde böyle bir harita buldum. Kanaat Kütüphanesi (İstanbul) tarafından, muhtemelen 1920 yılında, Hilâl Matbaasında bastırılarak yayımlanmış olan (boyutları: 95x62 cm.) «Yeni Misak-ı Millî Haritası», aşağı yukarı şöyle bir şey:

sak-ı Millî'nin 1. maddesinin «muhasım orduların işgali altında kalan» yerlerden söz edişidir. Haklı bir akıl yürütmeye kendi birliklerimizin hâkim olduğu topraklar bizindir, demek yerine; muhasım orduların işgal ettiği yerlerin dışında kalan topraklara sahip çıkmıştır. Bu iki ölçüt arasında açık bir bakışsızlık vardır ve kendi lehimize olanı seçilmiştir.

Fakat «muhasım ordular»dan ne anlamak gerekir? Yalnız İngiliz ve Fransız orduları mı muhasım ordulardır? Yoksa, Osmanlı yönetimine

Vilâyet sınırları kırmızı çizgilerle gösterilmiş; nokta noktalarla bağlı ve bağımsız livalar da işaretlelenmiş, ama onları kopya edemedim. Bu haritanın ilginç yanı, Misak-ı Millî gereğince, İskenderiye - Port Said hizasına kadar olan Suriye - Irak - Lübnan - Filistin toprakları üstünde hak iddia ettiğimizi açıkça göstermesidir. Oysa, bize, Misak-ı Millî'nin harfi harfine gerçekleştirildiği söylenir: hattâ Lausanne'dan sonra ayrı bir anlaşmayla yitirdiğimiz Musul bile unutturulmak istenir.

Belki, bu haritanın önemli bir kanıt olmadığı, son bir iki yılda piyasaya çıkan birçok «Kıbrıs-Türktür» haritasına benzediği ileri sürülebilir. Fakat böyle olsa bile, nasıl o Kıbrıs haritaları, 1974-75 yıllarında kamuoyumuzun Kıbrıs'ın tümünü isteme eğilimini belirtmek bakımından sosyolojik bir anlam taşırlarsa, «Yeni Misak-ı Millî Haritası»nın da, 1920 yılına ilişkin bir gösterge olduğu yadsınamaz — üstelik, dayandığı metin, bu gibi bir yoruma pekâlâ elverişlidir.

Amacım yanlış anlaşılmasın: ben bu Arap çoğunluklu ülkeleri neden elimizden kaçırdık diye hayıflanmıyorum; yalnız, hükümetçe birçok sorununun temellendirilmesinde kullanılan Misak-ı Millî'nin bir efsaneden pek başka bir şey olmadığını göstermeye çalışıyorum. İngiliz Elçiliği İşgüderi (Maslahatgüzarı) Henderson'un 25 Temmuz 1922 tarihli *İkdam* gazetesinde aktarılan «Misak-ı Millî belki güzel bir tumturaklı sözdür» yargısı, çok da haksız olmasa gerek (Jaeschke, *Kronoloji*).

Tarihci bir dostumla konuşurken, bana Misak-ı Millî'nin kapsamının işlemsel bir tanımının şöyle düşünülebileceğini söyledi: son Meclis-i Meb'usan için hangi livalarda seçim yapıldığına bakarsak, gerçek bir Misak-ı Millî haritası elde edebiliriz. Şunu da ekledi: galiba, bu Meclis'e Antakya'dan meb'us seçilmemiştir, ama Kerkük'ten (Şehr-i Zor), Musul'dan, Gümülcine'den, hattâ Kıbrıs'tan meb'uslar seçilmiştir.

Ne yazık ki, son Meclis-i Meb'usan'ın tutanaklarındaki intihap mazbatalarını tasdik kararlarında ve tahlif listelerinde, bu seçim çevrelerinden gelen meb'uslara rastlanmamaktadır. Hattâ, (M. Goloğlu'nun *Üçüncü Meşrutiyet* adlı kitabının eklerinin incelenmesiyle de anlaşılabilceği üzere) bugünkü sınırlarımızın içinde kalan yerlerden bile, Antakya şöyle dursun, Adana vilâyetinden ve bu vilâyete bağlı üç livadan (Mersin, Kozan, Osmaniye) da meb'us gelmemiştir.

abidin nesri mi yücel yayınları
TÜRKİYEDE
SOSYALİZMİN
TEORİK
SORUNLARI
 yücel yayınları 22